

VZDĚLÁVACÍ OBLAST ČLOVĚK A JEHO SVĚT

CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍ OBLASTI (viz RVP)

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti a utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všimnout si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvarů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. Na základě poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům, vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. Při osvojování poznatků a dovedností ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Podmínkou úspěšného vzdělávání v dané oblasti je vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování. K tomu významně přispívá i osobní příklad učitelů. Propojení této vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává velkou pomocí i ve zvládnutí nových životních situací i nové role školáka, pomáhá jim při nalézání jejich postavení mezi vrstevníky a při upevňování pracovních i režimových návyků.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru **Člověk a jeho svět** je členěn do *pěti tematických okruhů*. Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v ŠVP různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu. Tento pracovní sešit je zaměřen na vlastivědné učivo a čerpá z tematických okruhů MÍSTO, KDE ŽIJEME (zeměpisná část), LIDÉ A ČAS (dějepisná část).

CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ VZDĚLÁVACÍ OBLASTI (viz RVP)

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- utváření pracovních návyků v jednoduché samostatné i týmové činnosti;
- orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací;
- rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech;
- poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů;
- samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní, bezproblémové a bezkonfliktní komunikaci i v méně běžných situacích, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti (možností a limitů);
- utváření ohleduplného vztahu k přírodě i kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně;
- přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí;
- objevování a poznávání všeho, co jej zajímá, co se mu líbí a v čem by v budoucnu mohl uspět;
- poznávání podstaty zdraví i příčin nemocí, k upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých.

CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍHO SEŠITU

Soubor námětů, úkolů a zajímavostí k vlastivědnému učivu pro 4. ročník respektuje očekávané výstupy oboru Člověk a jeho svět a zpracovává část týkající se vlastivědného učiva. Nabízí množství tvořivých cvičení a námětů pro práci žáků, úkoly k bádání, řešení problémů a mnoho aktivit pro práci s mapou, čímž napomáhá nejen k naplňování obsahu vzdělávacího oboru, ale i k utváření žákovských kompetencí. Pracovní sešit nabízí také dostatek úkolů pro samostatnou práci žáků.

Soubor je sestaven tak, aby jej bylo možno využít při práci s jakoukoli učebnicí. Sešit obsahuje v 1. části kapitoly ze zeměpisu ČR a ve 2. části nejstarší dějiny naší země. Výhodou je, že obsah pracovního sešitu není striktně vázaný k jedné

učebnici, přičemž učebnice není pro kvalitní práci se sešitem nezbytně nutná. Postačí pracovní sešit doplnit o odborné texty z encyklopedií, ze starších učebnic nebo www stránek. Dále je možné využít videoprojekci (příp. DVD), soubory pohlednic či obrázků z různých míst naší vlasti, kroniky, krásnou literaturu, případně počítačové programy. Nezbytnou součástí pracovního sešitu jsou kvalitní mapy ČR - nástěnné i žakovské.

Sešit doplňuje metodická příručka, kde jsou v úvodní části uvedena odborná témata vycházející z požadavků RVP. Dále je v metodice nabídnut přehled velkého množství aktivizačních metod vhodných do konkrétních vyučovacích hodin. Hlavní náplní metodiky je podrobné rozpracování jednotlivých kapitol (teoretický základ tématu, další náměty k práci, vhodné metody, řešení některých úkolů).

HODNOCENÍ A SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ

Ve vlastivědě můžeme využít různé **způsoby hodnocení**:

- klasifikaci,
- slovní hodnocení,
- kombinaci obou způsobů,
- další způsoby.

Klasifikací (známkou) hodnotíme různé testy, kvízy, opakovací křížovky aj. opakovací úkoly. Důležité je správně obodovat každou část úkolu (podle skutečné náročnosti). Na základě získaných bodů určíme procentuální úspěšnost a přiřadíme příslušnou známku.

Můžeme využít následující tabulku:

100 - 90% správně:	1
89 - 75% správně:	2
74 - 50% správně:	3
49 - 25% správně:	4
24 - 0% správně:	5

Charakteristika stupňů hodnocení (Z. Bělecký a kol.)

Zdeněk Bělecký uvádí podrobné **slovní vyjádření** všech pěti stupňů hodnocení pro různé úkoly a procentuální rozsah znalostí takto:

1 - Samostatný výkon bez chyb nebo jen s malými chybami, které neovlivnily celkový výsledek práce, originální, nápaditý přístup a řešení i s drobnými nedostatky. Rozsah znalostí 100 - 81%, kladení otázek k věci, dovednost vyučovat

druhé, rozvíjení tématu, kritické posouzení, vytvoření originálu, vytvoření nové informační struktury, použití relevantních dat, hloubka sdělení, vysoká výpovědní hodnota výstupů, správnost použitých prostředků, řízení skupiny.

2 - Výkon s menšími chybami, je-li podstata věcně správná, nebo nápaditý přístup s menšími nepřesnostmi. Rozsah znalostí 80 - 61%, správná aplikace, uvedení hlavní myšlenky, většinou relevantní data, převaha vhodně použitých prostředků, dodržení tématu, věcná správnost výstupů, přínos pro skupinu.

3 - Dílčí výkon, správná řešení spíše převažují nad chybami. Rozsah znalostí 60 - 41%, vyjádření vlastními slovy, uvedení příkladu, vyhledání, přiřazení, neúplná data, nedokončené výstupy, formální nedostatky, podíl na práci skupiny.

4 - Neúplný, nedokončený výkon. Rozsah znalostí 40 - 21%, zopakování, označení, seřazení, převzetí, chybný pokus, nesrozumitelné výstupy, irelevantní prostředky, žádný přínos pro skupinu.

5 - Rozsah znalostí 20 - 0%, rezignace, lhostejnost, žádné výstupy, poškozování práce druhých.

Výše uvedená charakteristika stupňů hodnocení se vztahuje také k **hodnocení skupinové práce**, která je ve vlastivědě využívána velmi často. Při skupinové práci sledujeme především tyto oblasti:

- správnost a úplnost řešení úkolu,
- originalnost a nápaditost,
- schopnost vyhledat a doplnit další - podstatné informace,
- podíl jednotlivců na práci skupiny (úroveň kooperace),
- kvalitu výstupů,
- časové hledisko (jestli skupina dodržela stanovený čas).

Dále se můžeme u skupinové práce zaměřit na úroveň slovní prezentace a schopnost skupiny objektivně zhodnotit svoji práci.

Některé aspekty (správnost, práce s informacemi) hodnotí učitel a jiné mohou hodnotit sami žáci (přínos jednotlivců pro skupinu, kvalita výstupů a prezentací).

Další způsoby hodnocení:

Dají se využít k reflexi nebo k zhodnocení zkušeností, pocitů či postojů žáků. Jedná se o okamžité hodnocení všemi žáky, které lze realizovat pomocí:

- počtu zdvižených prstů,
- polohy těla (dřep - nejhorší, stoj na špičkách - nejlepší),
- úsměvu - zamračení,
- smajlíků, barevných kytíček, sluníček, mraků aj. obrázků
- na pomyslné přímce (ano, nevím, ne).

VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE VE VZDĚLÁVACÍ OBLASTI ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Podle RVP patří výchovné a vzdělávací strategie do kapitoly Charakteristika vyučovacího předmětu. Jsou to zásadní postupy, které povedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Jedná se o společné postupy, metody a formy práce, o aktivity a projekty uplatňované všemi učiteli vyučovacích předmětů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Vychází z výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy, které jsou ve školním vzdělávacím programu formulovány v kapitole Charakteristika ŠVP.

Kompetence k učení

Učitel věnuje maximální pozornost čtení s porozuměním - učí žáky pracovat s odborným textem, s různými informačními zdroji - mapy, plánky, kroniky, atlasy, klíče, encyklopedie, www stránky.

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci vyhledávají a třídí informace z různých zdrojů (aktuality, výpisky, myšlenkové mapy), učí se chápat význam slov a současně si ověřují správnost řešení.

Učitel zjišťuje, jaké studijní styly žáci ve třídě upřednostňují a uzpůsobuje jim výuku. Snaží se zapojit všechny smysly žáků využitím modelů, názorných pomůcek, obrazů, schémat, pokusů apod.

Učitel zařazuje do výuky exkurze, vycházky a pozorování v přírodě, aby žáci mohli získané znalosti propojit se životem, ověřit v praxi.

Kompetence k řešení problémů

Učitel zařazuje metody, při kterých žáci sami objevují, řeší, vyslovují závěry - problémové úkoly, křížovky, kvízy, čtyřsměrky, hádanky, experimenty.

Učitel zadává dlouhodobé úkoly, při nichž musí žáci své činnosti organizovat, plánovat, volit různá řešení a postupy, překonávat různé obtíže (projekty).

Kompetence komunikativní

Učitel navozuje atmosféru bezpečné a přátelské komunikace.

Učitel žáky vybízí, aby kladli k tématu otázky, které je zajímají, aby o problému diskutovali.

Učitel vytváří příležitosti pro vzájemnou komunikaci žáků (metoda diskuse, ro-

zhovoru, prodiskutování problémů) i pro komunikaci s dospělými ve škole, s lidmi na úřadech a v jiných institucích.

Učitel umožňuje žákům ústně prezentovat výsledky práce skupiny i jednotlivců, obhájit vlastní názor a přijmout názory ostatních.

Kompetence sociální a personální

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují, vzájemně si pomáhají, podporují se, povzbuzují a hodnotí (úkoly pro dvojice, skupinová práce, kooperativní výuka, expertní skupiny).

Učitel na příkladu modelových situací učí žáky předcházet a řešit problematiku šikany, nevhodných skupinových projevů a negativního chování.

Kompetence občanská

Učitel při výuce vede žáky k pochopení historie místa, kde žijí a k utváření kladných postojů k domovu, vlasti, k národní hrdosti (besedy, četba, výstavy, exkurze, vycházky).

Učitel zařazuje do života třídy a školy ekologické aktivity (péče o stromy, třídění odpadů, udržování okolí školy aj.).

Učitel učí žáky dodržovat pravidla bezpečného pohybu v silničním provozu, předcházet různým nebezpečím (v lese, u vody), poskytnout 1. pomoc, chránit si své zdraví a bezpečně se chovat za mimořádných situací.

Učitel vede žáky k prozkoumávání názorů lišících se od jejich vlastních, seznamuje žáky s lidmi různé barvy pleti, různých názorů a snaží se budovat u dětí multikulturní postoje (besedy se zajímavými osobnostmi, s cizinci).

Kompetence pracovní

Učitel vede žáky ke správnému a bezpečnému užití materiálů, techniky, nástrojů a vybavení.

Učitel poskytuje žákům prostor k výrobě pomůcek, souborů přírodnin, sbírek, plánek, modelů, k praktickým činnostem v přírodě, na pozemku, v koutku přírody apod.

Učitel vyžaduje dokončení započaté práce v dohodnuté kvalitě a stanoveném čase při dodržení bezpečnosti i pracovního postupu.

BURZA METOD

BRAINSTORMING (bouře mozků)

Cíl:

- shromáždit co nejvíce názorů na danou problematiku; hledat cesty k řešení problému;
- dát možnost každému volně vyslovit nápady a myšlenky, vytvořit prostor pro další diskusi.

Pravidla:

Zákaz kritiky či jakéhokoli hodnocení přinášených nápadů (ze strany žáků i učitele).

Uvolnění fantazie. Neplatí žádná tabu, i ty nejšílenější nápady mohou být východiskem pro řešení. Nápady by měly být co nejkonkrétnější. Každý návrh, nápad se musí zapsat.

Vzájemná inspirace - jeden svými nápady inspiruje druhého. Humor je vítán, agrese ne.

Postup:

1. Seznámit žáky s metodou a pravidly.
2. Napsat téma nebo otázku viditelně na velký papír, na tabuli.
3. Požádat všechny o nápady, odpovědi, asociace. (Co si představuješ pod pojmem, Vymysli, jak..., Navrhni!...).
4. Zapisovat všechny nápady.
5. Když se nápady opakují, zkuste přivést žáky na pohled z jiného úhlu, položit doplňující otázku.
6. Nápady nechat „uležet“, později se k nim vrátit a použít jako východisko pro další přemýšlení či řešení problému.

VARIANTA: BRAINSTORMING SKUPINOVÝ (trojice - čtveřice)

EXPERTNÍ SKUPINY

Cíl:

- naučit žáky učit se z textu, zapamatovat si hlavní myšlenky, říci je vlastními slovy;
- vysvětlit spolužákům nové učivo, pracovat samostatně, odpovědně, svědomitě.

Postup:

1. Rozdělte třídu na 4 - 6 skupin (= **mateřské** neboli **domovské skupiny**).
2. Skupiny dostanou tolik studijních textů, kolik mají členů. Každý text je jiný (očíslovaný 1 - 5) a je to vždy jedna část (odstavec) určitého tématu.

Př.: Téma Praha: 1. Historie Prahy, 2. Praha - hlavní město, 3. Památky Prahy, 4. Doprava v Praze, 5. Okolí Prahy.

Připravit kvalitní, přiměřené a výstižné texty je nejtěžší úkol pro učitele.

3. Každý člen domovské skupiny si vybere jeden text.
4. Všichni žáci z domovských skupin, kteří si vybrali text číslo 1 (Historie Prahy), se spojí do nové skupiny. Taktéž se spojí žáci s textem 2, 3, 4, 5. Tyto nové skupiny se nazývají **expertní skupiny**. Každá expertní skupina bude zaměřena na jednu část tématu.
5. Členové expertních skupin nastudují svoje téma tak, aby byl každý z nich schopen nastudované informace předat ostatním spolužákům (naučit se důležité myšlenky memorovat vlastními slovy). Společně pak experti plní další písemně zadané úkoly pod textem (připraví si obrazový materiál, otázky k textu, křížovku, čtyřsměrku apod.).
6. Po splnění bodu 5 se každý expert vrací zpět do původní - mateřské (domovské) skupiny, kde bude plnit roli „učitele“. Začíná expert číslo 1. Přednese a učí ostatní členy skupiny o historii Prahy. S výkladem pokračují experti 2 - 5. Ostatní žáci kladou otázky, pokud něčemu nerozumí.
7. Nakonec společně plnit úkoly, které experti připravili, prohlédnout si obrazový aj. materiál.

SKUPINOVÁ VÝUKA

Cíl:

- rozvoj kooperace mezi žáky (podněcuje žáky ke spolupráci, dělbě práce, vzájemné pomoci);
- řešení náročnější úlohy nebo problému;
- rozvoj komunikačních dovedností (sdílení názorů, prezentace výsledků, argumentace);
- rozvoj sociálních dovedností, učení se skupinovému soužití; aktivizace žáků ve vyučování.

Pravidla tvoření skupin:

a) heterogenní skupiny (různorodé)

Nejlépe je výběr žáků provést cíleně tak, aby výkonnost skupin byla vyrovnaná, aby každá skupina jako celek při řešení uspěla.

b) homogenní (stejnorodé)

podle výkonů - vnitřní diferenciací, ve skutečnosti nejde o skupinovou výuku;
podle pohlaví - nejčastější v TV, PČ.

Postup:

1. Formulace úkolu, otázky nebo problému:

Skupiny mohou řešit stejný úkol nebo rozdílné úkoly tvořící stěžejní body učiva. Zadáání by mělo být písemné, jasné a srozumitelné, stejně jako pracovní podmínky a pravidla.

2. Vlastní skupinová práce žáků:

Skupina spojenými silami analyzuje zadání, zpracovává materiál, hledá cesty k řešení, ověřuje jejich správnost, členové konfrontují názory, argumentují, logicky zdůvodňují. Učitel prochází mezi skupinami, sleduje činnost všech, je připraven konzultovat, při velké hlučnosti jednotlivce individuálně ztišíme - ne před celou třídou, abychom nerušili.

3. Prezentace výsledků:

Skupiny prezentují svá řešení (ústně, schématicky na tabuli, písemně nástěnnou formou), proběhne analýza výsledků, diskuse a hodnocení (sebehodnocení skupin, hodnocení učitelem).

PARTNERSKÁ VÝUKA (jedná se spolupráci žáků při učení ve dvojicích). Žáci si vyměňují názory na řešení úloh, pomáhají si, kompenzují své nedostatky, společně připravují otázky, kontrolují úkoly, shromažďují informace, zhotovují modely, kresby, řeší hádanky, diskutují o problému, nacvičují rozhovor. Jde o nejlepší průpravu pro skupinovou práci.

POJMOVÁ, MYŠLENKOVÁ MAPA

Cíl:

- uplatnit vědomosti, zkušenosti, prohloubit poznání, zpřesnit vztahy mezi pojmy;
- rozvíjet intelektuální dovednosti, učit se srovnávat, hodnotit, vysvětlovat, interpretovat, systematizovat poznatky;
- cvičit analýzu a syntézu, učit se učit.

Podstata pojmové, myšlenkové mapy:

V odborné literatuře se setkáme jak s totožným chápáním pojmové a myšlenkové mapy, tak s tím, že pojmové mapy představují pouze „soupis“ všech pojmů k danému tématu, zatímco myšlenkové mapy tyto pojmy systematizují, logicky třídí, naznačují vzájemné vztahy.

Myšlenkové mapy cíleně kombinují klíčová slova a hlavní myšlenky s obrázky, prostorovými schémata, barvami, velikostí nebo tvarem písma atd.

Postup:

1. Napiš doprostřed velkého papíru problém (téma) a zakroužkuj ho.
2. Uvažuj o dílčích problémech (podtématech), které mají nějaký vztah k hlavnímu problému (tématu). Každé podtéma dej do menšího kroužku a přiřaď ho k nadpisu: tvoř podmnožiny, větve.
3. K podmnožinám (větvím) uváděj důležité informace, pojmy, maluj obrázky vystihující danou problematiku. Učitel může důležité informace napsat (namalovat) na kartičky, které žáci v prvních fázích pouze logicky třídí podle významových okruhů a přiřazují je k jednotlivým větvím.
4. Hledej a vyznačuj vztahy mezi jednotlivými kroužky.

Zpočátku mají mapy podobu **brainstormingu** - pojmy se postupně nabalují okolo ústředního tématu. Pojmy se zatím nepropojují, neurčují se souvislosti. Mapy u nejmenších dětí bývají **obrázkové**. K posunu vedou vhodné **otázky učitele** (K čemu slovo patří? Není tu už napsáno jiným výrazem? Jak říkáme slepici, kočce, psovi dohromady?). **Hledání souvislostí, třídění pojmů a přiřazování ke kategoriím** je další etapou ve zvládnutí tvorby myšlenkových map. Ve chvíli, kdy vědomě začínáme hledat souvislosti a vazby, je potřeba, aby se pojmy daly snadno ubírat, přidávat a přemísťovat. Zde se osvědčily **lepící kartičky** nebo **kartičky s magnety**. Na kartičkách mohou být nejen pojmy, ale i otázky, ke kterým se můžeme vrátit. Proto je důležité, aby mapa mohla být určitou dobu ve třídě k dispozici.

ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ (PROBLÉMOVÁ VÝUKA)

Cíl:

- naučit se řešit problém; samostatné objevování neznámých skutečností;
- získat trvalé vědomosti;
- aktivizace vyučování.

Definice problému:

Problém je situace současně obtížná, nejasná, nová. Je to teoretická nebo praktická obtíž, kterou žák řeší svým vlastním aktivním zkoumáním. Tzn., že žákům nejsou sdělovány „hotové“ vědomosti nebo fakta, ale jsou vedeni k tomu, aby se snažili k novým poznatkům dospět vlastním uvažováním, měřením, pozorováním, výpočtem.

Problémové úlohy by měly vycházet z reálných životních situací nebo na ně navazovat. Jednoduchým řešením problému je kladení problémových otázek, úkolů začínajících slovy: srovnej, proč, čím se liší, jak bys vysvětlil, urči, dokaž, popiš, jaký je rozdíl, jak lze použít atd.

Postup:

1. Zjištění problému.
2. Orientace v problému.
3. Hledání jádra problému.
4. Stanovení hypotéz.
5. Ověřování hypotéz.
6. Vyslovení závěru, vyřešení problému.
7. Při neúspěšném řešení návrat k bodu, v němž vznikla chyba.

Soustava postupně náročnějších problémových úloh (Nečasová 1976):

1. Doplnit neúplný text (schéma) z hlediska logického úsudku.
2. Uspořádat nezvyklé sestavení faktů (čísel, slov, vět, myšlenek) do celku.
3. Opravit úmyslnou chybu.
4. Vybrat údaje, které do úlohy nepatří - neodpovídají podmínkám.
5. Zodpovědět záporně postavenou otázku a převést ji na formu kladnou.
6. Vymyslet větu, vyprávění, příklad, který by řešil nějakou rozpornou situaci.
7. Pořídít důkaz k určité definici a uvést příklad na porušení definice.
8. Najít princip předloženého schématu.
9. Navrhnout několik řešení určité úlohy nebo určit jediné možné řešení.
10. Objevit problém za spolupráce s ostatními.
11. Samostatně objevit problém, uvést hypotézy, zdůvodnit řešení.

PĚTILÍSTEK

Cíl:

- evokace nového učiva; zjistit, bylo-li nové téma, pojem pochopeno;
- stručně shrnout téma, názor, postoj;
- naučit se přesně formulovat myšlenky, neodbíhat od tématu.

Postup:

1. Seznámit žáky se strukturou pětilístku - napsat jim na tabuli, co píše na který řádek. Na:
  1. řádek - pište 1 slovo (podstatné jméno, název, námět, téma). *Př.: kočka*
  2. řádek - pište 2 slova (přídavná jména vyjadřující jaký, -á, -é podst. jm. je).
Př.: domácí, divoká
  3. řádek - pište 3 slova (slovesa, děj, co dělá, co činí, co koná). *Př.: mňouká, loví, protahuje se*
  4. řádek - pište 4 slova (věta, souvislé vyjádření). *Př.: Kočka domácí je savec.*

U menších dětí netrváme na větě o čtyřech slovech, ale dbáme na to aby věta odpovídala otázce (zadání) a aby dávala smysl.

5. řádek - pište 1 slovo (shrnutí, asociace, rčení, synonymum, pointa, vyjádření podstaty, metafora). *Př.: číča*

2. Žáci podle instrukcí vytvoří svůj pětílístek. Je možné jim na tabuli načrtnout následující strukturu, do které oni pouze doplňují co nejvýstižnější slova:

	<u>NÁZEV, TÉMA</u>	
<u>PŘÍDAVNÉ JMÉNO</u>		<u>PŘÍDAVNÉ JMÉNO</u>
<u>SLOVESO</u>	<u>SLOVESO</u>	<u>SLOVESO</u>
	<u>VĚTA (SOUVISLÉ VYJÁDŘENÍ)</u>	
	<u>SHRNUTÍ</u>	

3. Učitel může tvořit pětílístek společně se žáky.

4. Prezentace pětílístků.

5. Zpracování pětílístků může být přípravou pro slohovou práci nebo může sloužit jako opakovací cvičení.

VÝUKOVÉ PROJEKTY

Cíl:

- řešit komplexnější problémové úlohy s cílem osvojit si potřebné vědomosti a dovednosti;
- propojit výuku s praktickým životem (projekt překračuje hranice třídy, školy);
- sdružovat ke spolupráci několik vyučovacích předmětů (využít mezipředmětové vztahy);
- zapojit do výuky rodiče případně vybrané experty;
- vést žáky k aktivitě, samostatnosti, odpovědnosti, vytrvalosti, sebedůvěře i sebekritičnosti, toleranci a tvořivému přístupu.

Projektové úlohy - žádají, aby žák něco:

- zhotovil, zorganizoval, vyzkoušel;
- vypracoval návrh, plán, postup, program.

Projekty mohou být převážně teoretické, nebo převážně praktické; krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé; žákovské, nebo vnesené do vyučování učitelem.

Postup:

1. Stanovení cíle, tématu (měla by to být situace, která je pro žáky zajímavá, přitažlivá, představuje pro ně problém, přiměřená věku, vhodně motivovaná).
2. Vytvoření plánu řešení (společné prodiskutování, výběr úkolů pro jednotlivce, skupiny, odhad potřebného materiálu, kalkulace nákladů, určení podoby a formy zpracování...).
3. Realizace plánu, pozorné a kritické sledování jeho plnění. V této fázi se reali-

zují všechny aktivity, které mají podle plánu zajistit očekávané výsledky (shromažďování materiálu, informací, provádění pozorování, měření, exkurzí, interview...)

4. Vyhodnocení (realizace projektu je třeba dokumentovat, výsledky zveřejnit a vyhodnotit). Motivační vliv má seznámení školní nebo širší veřejnosti s konkrétními výstupy.

Projektový týden - znamená protipól frontální výuky, neboť učení probíhá ve skupinách nebo individuálně, napříč ročníky a vyučovacími předměty, mění se obsah i metody, dochází k propojení učení a práce, školy a veřejnosti.

SNĚHOVÁ KOULE (varianta skupinové - kooperativní výuky)

Cíl:

- získat co nejvíce názorů, řešení úlohy - problému;
- naučit se spolupracovat, prodiskutovávat problém, argumentovat, obhájit své názory a přijmout názory ostatních;
- učit se učit.

Postup:

1. Po vymezení úkolu začínají pracovat jednotlivci. Žáci problém analyzují a na 3 - 5 lístečků píší všechna řešení - informace, které je k danému tématu (na danou otázku) napadnou.

Př.: Navrhni, jak můžeš šetřit vodou? 1. Vždy dotáhnu kohoutek, aby nekapal. 2. Nebudu si na koupání napouštět plnou vanu. 3. Zalévat budu dešťovou vodou - ne vodou z kohoutku. 4. Při umývání nenechám zbytečně téct vodu naplno.

2. Jednotlivci se spojí do dvojic - trojic (podle počtu žáků ve třídě). Skupinky pokračují v řešení problému: přečtou si všechny náměty na lístečcích a upřesní si (poopraví) to, čemu někdo ze skupiny nerozumí. Lístečky vytrídí tak, aby se stejné myšlenky neopakovaly několikrát - tzn., že lístečky s úplně stejným textem (slovy) dají žáci na sebe (slepí k sobě). Každý nápad tedy zůstává „ve hře“ pouze jednou.

3. Dvojice či trojice lze ještě spojit do čtveřic - šestic. Tyto větší skupiny plní stejné úkoly jako ad) 2. Výsledkem je množství nápadů, návrhů řešení, odpovědí na otázku, které jsou výsledkem práce celé skupiny. Na první pohled je taky zřejmé, kolik žáků navrhovalo stejné řešení (podle počtu lístečků slepených k sobě) a který návrh či řešení se objevil pouze jednou, čímž může být velmi cenný – originální (nebo také chybný - nevhodný).

4. Prezentace nápadů a diskuse.

ROZHOVOR, DISKUSE

Jde jak o výukové metody, tak o hlavní činnosti žáků v komunikační a slohové výchově.

Cíl:

- získat co nejvíce názorů na dané téma; vtáhnou žáky do účasti na řešení problému;
- naučit se formulovat svoje názory, vysvětlovat, argumentovat;
- trénovat způsoby dorozumívání v různých komunikačních situacích.

Metoda rozhovoru představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob na dané téma. Sleduje stanovený cíl. Může vést žáky k účasti na řešení probírané problematiky různými způsoby. Nejúčinnější je případ, kdy učitelova otázka vyvolá výměnu názorů mezi žáky a teprve poslední žák formuluje výslednou odpověď. Tato úroveň rozhovoru má už blízko k diskusi, ale klade specifické nároky na otázky.

Při nácviu rozhovoru či diskuse je nutné postupovat po malých krocích - učit se klást otázky; odpovídat na ně; střídat role posluchač - mluvčí; parafrázovat mluvčího, shrnout obsah.

Druhy otázek:

ZJIŠŤOVACÍ: na vybavení faktů. (*Které znáš řeky v ČR?*)

OTEVŘENÁ: vyžaduje širokou odpověď. (*Co si myslíš o životním prostředí u nás?*)

KONVERGENTNÍ: vyžaduje se známá, jednoznačná odpověď. (*Kdo objevil Ameriku?*)

DIVERGENTNÍ: očekává se postihu nových skutečností. (*Dovedeš vysvětlit současné výkyvy v počasí?*)

PROBLÉMOVÁ: (*Jak bys vyřešil nezaměstnanost ve vašem městě?*)

NA POSOUZENÍ SITUACE: (*Co by se stalo, kdyby J.A.K. nemusel emigrovat?*)

ROZHODOVACÍ: (*Je Vídeň hlavní město Rakouska nebo Švýcarska?*)

Je vhodné žáky na rozhovor připravit, aby počítali s jeho zaměřením, posláním a nároky. Učitel by měl být vždy připraven, rozhovor pevně a cíleně řídit a neváhat na konci doplnit učivo, popravit mylné názory.

DISKUSE se na rozdíl od rozhovoru vymezuje jako forma komunikace učitele a žáků, při níž si účastníci navzájem vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí, pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení daného problému.

Postup:

1. Zvolit zajímavé téma.

2. Řídit se jednacím řádem, tj. vymezení tématu, prezentace a výměna názorů, argumentace a zdůvodňování tvrzení, shrnutí výsledků diskuse.
3. Nutný je výcvik žáků v dovednostech diskutovat (aktivní zapojení, zrakový kontakt, sledování diskuse, naslouchání jiným, zvládnutí řečnických technik, přesná formulace myšlenek, respektování cizích názorů aj.).
4. Příprava na diskusi zahrnuje včasné oznámení tématu, příprava argumentů, znalost problematiky, promyšlení tezí aj.).
5. Je nutno promyslet řízení diskuse (udělování slova, dodržování času pro jednotlivá vystoupení, zařazení přestávek, formulování dílčích závěrů, nedovolit odklon od tématu).
6. Nezbytné je příznivé klima, časté chválení, povzbuzování, dobré organizační a prostorové zajištění.
7. Na závěr každého bodu i na závěr diskuse shrneme nejdůležitější poznatky, názory.

Hlavní zásady úspěšného dialogu a diskuse: (možno využít při stanovování pravidel komunikace ve třídě).

- Tvůj oponent není nepřítel, nýbrž partner pro hledání pravdy.
- Snaž se porozumět druhému, abys mohl jeho názor vyvracet nebo přijmout.
- Tvrzení bez věcných důkazů nevydávej za argument - jde o tvůj názor, domněnku.
- Neutíkej od tématu.
- Nesnaž se mít za každou cenu poslední slovo. Množství slov nenahradí chybějící argument.
- Nesnižuj osobní důstojnost oponenta.
- Diskuse a dialog vyžaduje disciplínu. Ovládej city a vášně, vyjadřuj se klidně a srozumitelně.
- Nezaměňuj dialog s monologem - všichni mají stejné právo se vyjádřit. Šetři časem.

METODY PRÁCE S TEXTEM

Cíl:

- číst s porozuměním,
- zjišťovat nové informace,
- učit se učit.

Postup:

1. Vyhledat slova, kterým žák nerozumí (podtrhnout je):
- význam neznámých slov objasní někdo ze třídy,

- najdeme význam ve slovníku, v jiné odborné literatuře na internetu,
- v případě dobré spolupráce mezi třídami je možno poslat žáky „na radu“ za staršími spolužáky, za kolegou - odborníkem na danou problematiku apod.
- 2. Doplnovat neúplné informace, hledat další podstatné informace v jiných informačních zdrojích.
- 3. Hledat klíčová slova, myšlenky.
- 4. Tvořit osnovu, myšlenkovou mapu, schéma apod.
- 5. Namalovat obrázek k textu.
- 6. Shrnout obsah vlastními slovy.
- 7. Pracovat metodou učitel - žák. Jedná se o práci dvojic, kdy „učitel“ určuje, kolik textu přečíst, reprodukuje přečtený úsek, „žák“ klade otázky.
- 8. Společné čtení dvojic - každý žák čte jednu větu a okamžitě k přečtené větě utvořit otázku a odpovídat částí dané věty. (*Jabloň je ovocný strom, který roste v celé naší vlasti. Co je to jabloň? - Je to ovocný strom. Kde jabloně rostou? - Rostou v celé naší vlasti.*)
- 9. Vymýšlet kvízové otázky k textu se třemi možnými odpověďmi.
- 10. Vyhledat, které informace v textu byly nové a které z nich jsou důležité (pracovat metodou I.N.S.E.R.T.).
- 11. Dělat výpisky z textu.
- 12. Sestavit křížovku a jiné ukoly k opakování učiva.

I.N.S.E.R.T. (Vaughan & Estes, 1986)

Cíl:

- zpracovat text při prvním čtení, vnímat text pozorně a uvědomovat si, co čtu;
- rozhodovat během čtení, jaký vztah k informaci mám;
- nejdůležitější informace lze seřadit do tabulky INSERTu, která může sloužit místo zápisu.

Postup:

1. Čti s tužkou v ruce a během 1. četby se zamýšlej nad významem informací.
2. Zhruba jednou, dvakrát během odstavce označ informace **znaménky**:
  - ✓ *Udělejte „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čteš, potvrzuje to, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že to víš.*
  - *Udělej mínus, jestliže je informace, kterou čteš, v rozporu s tím, co sis myslel/a.*
  - + *Udělejte plus, jestliže informace, kterou čteš, je pro tebe nová a důvěřuješ jí.*
  - ? *Udělejte otazník, jestliže informaci nerozumíš, chtě/a by ses dovědět víc.*
3. Značky dělej po pravém okraji a dbej na to, abys označoval/a opravdu konkrétní informaci (můžeš ji podtrhnout).

4. Prodiskutujte ve skupinách, na co jednotlivci při četbě narazili, vzájemně si vysvětlíte.
5. Napiš zápis - je možné využít tabulku INSERTu, kterou žáci vyplní individuálně.
6. Čtení zápisů (tři žáci přečtou informace z 1. sloupce, tři žáci z 2. sloupce...).

Tabulka insertu:

Každý si na velký list připraví tabulku se čtyřmi sloupci. Do 1. sloupce ✓ a do druhého (+) zapíše každý žák individuálně dvě konkrétní informace (ne pouze hesla). Pod značku - napíše alespoň jednu informaci, která je v rozporu s tím, co si myslel před četbou. Do sloupce ? zformuluje otázku (= celou větu tázací ne heslo).

REFERÁTY, ZAJÍMAVOSTI

Cíl:

- číst s porozuměním,
- vybrat nejdůležitější informace,
- prezentovat informace,
- učit se učit.

Postup:

1. Vyhledat odborný text na dané téma.
2. Důkladně text přečíst a objasnit neznámé pojmy.
3. Vybrat nejdůležitější informace (žákům pomůže zadání referátu pomocí osnovy, kdy hledají zásadní informaci/e k jednotlivým bodům osnovy).
4. Připravit obrazový materiál vhodný k tématu.
5. Referát srozumitelně a dostatečně hlasitě prezentovat (možno výrazně přečíst).
6. Diskuse o problému, otázky z pléna, odpovědi na otázky.

PRÁCE NA POČÍTAČÍCH

Cíl:

- procvičovat nebo ověřovat znalosti,
- vyhledávat informace, obrazový materiál,
- učit se učit.

Postup:

Existuje mnoho výukových počítačových programů zabývajících se zeměpisem ČR. Každý program má svůj postup podle toho, jak je zaměřen. Většina z nich obsahuje nejdříve možnost nácviku např. práce s mapou a poté testovacích úloh, kde se současně vyhodnocuje úspěšnost žáka.

VZDĚLÁVACÍ OBSAH VLASTIVĚDY PRO 4. ROČNÍK

(uspořádáno na základě jednotlivých kapitol pracovního sešitu)

I. OBEC A OKOLÍ

TÉMA Z RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Určí světové strany v přírodě, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě.

Výstupy ŠVP (ukázkové pro práci s pracovním sešitem):

Vyjádří libovolným způsobem, co pro něj/ni znamená domov. Zjišťuje, jak může cestovat do nejbližšího okolí a učí se orientovat v místních jízdnicích řádech.

Určí světové strany v přírodě pomocí orientačních bodů a prvků (pařez, mraveniště, lišejníky, hustota větví na stromech, slunce apod.) a orientuje se podle nich.

Určí světové strany podle kompasu nebo buzoly a orientuje se podle nich. Pojmenuje okolní obce vzhledem ke světovým stranám.

V přírodě dodržuje zásady bezpečného pohybu a pobytu.

Chová se v přírodě ohleduplně.

II. MAPA

TÉMA Z RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Rozlišuje mezi náčrt, plány a základními typy map.

Výstupy ŠVP (ukázkové pro práci s pracovním sešitem):

Rozpozná náčrt, plánek a různé druhy map. Porozumí pojmu mapa.

Pracuje s různými druhy map, s místními mapami i plánky a učí se číst z mapy potřebné údaje.

Porozumí vysvětlivkám a značkám na mapě, což dokáže využít při praktických činnostech s mapou.

Učí se pracovat s měřítkem mapy, využívá jej při zjišťování vzdáleností mezi objekty na mapě i v reálu.

III. NÁŠ REGION

TÉMA Z RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu.

Určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich.

Výstupy ŠVP (ukázkové pro práci s pracovním sešitem):

Zařadí svoji obec do příslušného regionu, najde ji na mapě a vysvětlí její polohu. Určí světové strany na mapě. Zorientuje mapu podle světových stran.

Najde na mapě nejbližší významná města (okresní město, krajské město).

Zajímá se o specifika regionu, ve kterém žije. Informace o svém regionu čerpá z různých informačních zdrojů (materiály infocenter, obecních úřadů, kronika, místní tisk, Zlaté stránky apod.).

IV. MOJE VLAST

TÉMA Z RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam.

Vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách, o sídlištích lidí na mapách naší republiky.

Vyhledává typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního a správního.

Výstupy ŠVP (ukázkové pro práci s pracovním sešitem):

Najde na mapě Českou republiku, státní hranice, historická území ČR (Čechy, Moravu, Slezsko) a sousední státy.

Porozumí grafice mapy (barevnost, čáry, symboly), což využívá při praktické práci s mapou.

Rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam. Chová se uctivě při státní hymně.

Vyhledává na mapě jednoduché údaje o přírodních podmínkách ČR (povrch, vodstvo).

Vyhledává na mapě jednoduché údaje o hospodářství a sídlištích lidí.

Podrobněji se seznámí s reáliemi hlavního města Prahy. Informace čerpá z mapy, plánu a z dostupných informačních zdrojů o Praze.

O každém regionu ČR vyhledá na mapě a v informačních zdrojích informace o přírodních podmínkách, o důležitých městech, hospodářství, kultuře aj. zájmovostech. Podrobněji zkoumá region, ve kterém žije. Využívá místní mapy, plány aj. infozdroje.

Jednoduchým způsobem posoudí význam jednotlivých regionů v rámci ČR z hlediska přírodního a správního.

V. KAPITOLY ZE STARŠÍCH DĚJIN

TÉMA Z RVP: LIDÉ A ČAS, MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Pracuje s časovými údaji a využívá je k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy. Využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní význam movitých i nemovitých kulturních památek.

Rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik.

Srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik.

Vyhledává na mapách typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska historického.

Výstupy ŠVP (ukázkové pro práci s pracovním sešitem):

Pracuje s časovými údaji a využívá je k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy. Údaje zaznamenává na časové přímce.

Ke zkoumání minulosti využívá dostupných informačních zdrojů.

Zdůvodní význam nejznámějších kulturních památek ve své obci - v regionu.

Rozeznává současné a minulé a orientuje se v reáliích nejstarších dějin naší vlasti s využitím regionálních specifik.

Srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v nejstarší minulosti. Zkoumá život předků v daném regionu.

Vyhledává na historických mapách zajímavé informace a zvláštnosti o daném regionu. Učí se je posuzovat z historického hlediska.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

PT představují okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se podle RVP ZV nedílnou součástí základního vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich spolupráci. Pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Tematické okruhy PT procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání

žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

PT tvoří **povinnou součást základního vzdělávání**. Škola musí do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni zařadit všechna PT uvedená v RVP ZV. Všechna PT však nemusí být zastoupena v každém ročníku. V průběhu základního vzdělávání je povinností školy nabídnout žákům postupně všechny tematické okruhy jednotlivých PT, jejich rozsah a způsob realizace stanovuje ŠVP.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata:

- **Osobnostní a sociální výchova (OSV)**
- **Výchova demokratického občana (VDO)**
- **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS)**
- **Multikulturní výchova (MKV)**
- **Environmentální výchova (EMV)**
- **Mediální výchova (MeV)**

INTEGRACE PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT DO VÝUKY VL

Kapitoly z tematického okruhu MÍSTO, KDE ŽIJEME (např. NAŠE VLAST, pracovní sešit str. 11), mohou přirozeně integrovat některé úkoly průřezového tématu VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA. Jedná se zejména o následující úkoly:

- formuje vztah k domovu, k vlasti;
- vychovává k úctě k zákonu.

Při realizaci těchto cílů je nezbytné vycházet z reálných situací, z praktických poznatků a zkušeností žáků.

Kapitoly VODSTVO (str. 18 - 19), ZEMĚDĚLSTVÍ A PRŮMYSL (str. 20 - 21), OCHRANA PŘÍRODY (str. 22 - 23) mohou integrovat úkoly průřezového tématu ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA zejména v tematických okruzích Základní podmínky života - voda, ochrana biologických druhů; Lidské aktivity a problémy životního prostředí - zemědělství, průmysl.

Všechny úkoly směřující k plnění zmíněných témat vztahujeme k místu bydliště, k regionu a k utváření praktických návyků potřebných k ochraně prostředí, k zdravému životnímu stylu a k vnímavému přístupu k přírodě.

POZNÁMKY K ÚKOLŮM A DALŠÍ NÁMĚTY

I. OBEC A OKOLÍ: MŮJ DOMOV (str. 3)

Pojmy: domov, sídlo, obec - město, vesnice, okolní obce, krajina.

Motivačně - evokační aktivity:

V KRUHU: Kde jsi byl/a o prázdninách? Co se ti tam líbilo? Které místo ve svém bydlišti ti chybělo? Objevils/objevilas ve svém bydlišti nebo okolí o prázdninách nějaké nové hezké místo?

BRAINSTORMING: Co se mi vybaví, když se řekne DOMOV?

Vyjádřit pohybem, básní, písní, malbou, co pro mě znamená domov.

Str. 3:

Jedná se především o opakování učiva ze 3. ročníku.

Zjistit, jestli do třídy přibyl nový žák, odkud dojíždí.

Výstavka pohlednic naší obce a okolních obcí.

Trénovat orientaci v jízdním řádu (naplánovat si cestu od nejbližší zastávky u školy do jiných částí města či do okolních obcí. Zjistit čas odjezdu, zastávky po cestě, čas příjezdu, odjezd zpět domů).

I. OBEC A OKOLÍ: MÍSTNÍ KRAJINA (str. 4 - 5)

Pojmy: stanoviště, obzor, orientační body, světové strany, směrová růžice, orientace v přírodě, buzola, kompas, typy krajiny (lesnatá, zemědělská, průmyslová, rybníčná, rovinatá, kopcovitá, hornatá), plánek obce, sousední obce.

Motivačně - evokační aktivity:

Zavřít oči a představit si krajinu v blízkosti svého bydliště, případně krajinu svých snů. Připomenout si, jaká krajina v regionu převládá.

Předvést pantomimou nebo pomocí těl („živý obraz“) krajinu rovinatou, kopcovitou, hornatou, lesnatou, rybníčnatou atd.

VYCHÁZKA:

Sledovat znaky v přírodě, podle nichž poznáme světové strany. Některé z nich zakreslit.

Zkoumat z vyvýšeného místa krajinu, kterou vidíme na obzoru. Určovat orientační body. Naučit se používat buzolu, kompas. Určovat světové strany.

POHYBOVÁ AKTIVITA:

Pomocí hlavy, paží nebo celého těla ukazovat sever (zvednout nahoru), jih (směrem dolů), východ (doprava), západ (doleva).

Předvádět slunce, které vychází, putuje oblohou, zapadá.

Cvičení 2, strana 4:

Kostel, hodinky, mraveniště, pařez, Severka, slunce, buzola.

Tajenka: KOMPAS.

Cvičení 4, 5, strana 5:

Zopakovat si práci s plánkem obce, zkusit vytvářet plánky - školy, ulice, náměstí apod. Vhodná je čtvercová síť (1 cm = 10 metrů).

Vyrobít směrovou růžici a používat ji jako pomůcku při orientaci.

Na růžici vyznačit hlavní světové strany (ty by měli znát všichni žáci). Rozšiřujícím učivem mohou být vedlejší světové strany.

Žáci vymýšlejí CESTOVATELSKÉ HÁDANKY: Vyjdu ze školy na sever. Kam dojdu? Jdu z náměstí ke kinu. Kterým směrem jdu?

PROBLÉMOVÝ ÚKOL DO SKUPIN:

Připravit plánek vycházky, kde bude popis cesty určen pomocí světových stran a přibližné vzdálenosti. (*Od školy směrem na sever asi 100 m. U vysokého stromu zabočím na východ. Jdu 300 m.*) Výchozí bod je u školy. Úkolem je určit cílová místa. Trasu/y projít.

II. MAPA: ZOBRAZENÍ KRAJINY NA MAPĚ (str. 6 - 7)

Pojmy: mapa, různé druhy map, glóbus, atlas, autoatlas, vysvětlivky a značky, měřítko mapy, značky obcí na mapě, naše obec na mapě.

Motivačně - evokační aktivity:

Výstavka různých map. Jejich zkoumání - čím se liší, k čemu slouží.

Napiš, co je to mapa. Ve čtveřici vzájemně prodiskutovat svoje návrhy. Hodnotit výstižnost jednotlivých definic, srovnat se skutečnou DEFINICÍ MAPY: Mapa je zmenšený obraz krajiny.

Zhodnotit, v čem se definice žáků shodují a v čem se liší se skutečnou definicí.